

1. táblázat

A feldolgozott állomány megoszlása az információforrások szerint

A feldolgozott információforrások	A feldolgozott tételek	
	száma	aránya %-ban
Monográfiák, időszaki kiadványok	694	46,98
Szabadalmak	734	49,68
Disszertációk	44	2,97
Prospektusok, szabványok stb.	5	0,37
Összesen:	1477	100,00

A források 0,6%-a 1973-ban, 2,3%-a 1974-ben, 41,9%-a 1975-ben, 55,2%-a 1976-ban jelent meg.

A mágnesszalagon az egyes dokumentumokat a bibliográfiai leírás, a tárgyszavakból álló keresőkép és a referátum reprezentálja.

A vizsgálat céljaira 4 külön adattárat képeztek, amelyek az azonosító jelzet mellett a következőket tartalmazták:

1. a dokumentum címét (CÍM);
2. a dokumentum tárgyszavait (KERESŐKÉP);
3. a címet és a tárgyszavakat (CÍM ÉS KERESŐKÉP);
4. a címet és a referátumot (CÍM ÉS REFERÁTUM).

A vizsgálat során *bolgár nyelvű keresőkérdéseket* használtak. Összesen 104 kérdést tettek fel; ezekre néhány példa:

- nagy integráltságú áramkörök;
- logikai áramkörök tervezése;
- multiprogramozás.

Az első keresés után a kérdések számát 60-ra csökkentték.

A keresési előírást a VINITI számítástechnikai kísérleti tezauszából vett deskriptorokból állították össze. Néhány kérdéshez a deskriptoroknak az információs állományból vett szinonimáját használták.

A keresési előírás deskriptorait a STAIRS programcsomag azon logikai operátoraival kötötték össze, amelyek a dokumentum keresőképeiben levő deskriptorok közötti kapcsolatokat tükrözik. Az ily módon összeállított kérdéseket display-ről tették fel.

A keresés a CINTI IBM 370/135 típusú számítógépén folyt párbeszédés üzemmódban, a STAIRS programcsomag AQUARIUS alrendszerének felhasználásával.

A rendszer elfogadta a különböző mélységben indexelt kérdéseket, mind a nagyon pontosakat, mind az általánosabbakat. Az értékelést teljességi és pontossági mutatókban fejezték ki.

Az első keresés alkalmával 39 kérdésre nem volt válasz. 5 kérdésre több mint 100 dokumentum volt a

átfedést, mivel ebben a tekintetben nem biztos, hogy mindig párhuzamos tevékenységről van szó.

Az átfedés vagy ennek hiánya különösen jelentőssé válik a feladatra orientált adatbázisok számának növekedésével. Ezek olyan tématerületeket dolgoznak fel, amelyek számos diszciplínát érintenek valamilyen speciális feladat szempontjából. Az ismert vizsgálatok eredményei talán hozzájárulnak az újabb és újabb interdiszciplináris, feladatra orientált referáló-indexelő szolgáltatások szükségtelen szaporodásának fékezéséhez és helyette a meglévő adatbázisok feltárt hézagainak kitöltéséhez, vagy a szükségleteket kielégítő új szolgáltatások létesítéséhez.

Az adatbázisok on-line keresési lehetőségének széles körű hozzáférésevel együtt felmerül annak szükségessége, hogy pontosabban megismerhessük az egyes adatbázisok szakirodalmi lefedését, valamint azt, hogy miként kombinálják az adatbázisokat, ha interdiszciplináris témát kívánnak hatékonyan keresni. Ennek hiányában – a fentiek végkövetkeztetéseként – ugyancsak igaz az a hipotézis, hogy az interdiszciplináris témákban publikált szakirodalomhoz általában legfeljebb vaktában, rendszeretlenül juthatnak hozzá az igénylők az ismert információkereső módszerek alkalmazásával.

GARDNER, T.–GOODYEAR, M. L.: *The inadequacy of interdisciplinary subject retrieval = Special Libraries*, 68. köt. 5/6. sz. 1977. p. 193–197./

(Roboz Péter)

A VINITI mágnesszalagokra jellemző keresési mutatók

A CINTI-ben (Centralen Insztitut za Naucno i Techniceszka Informacija = Központi Tudományos és Műszaki Információs Intézet, Bulgária) a VINITI mágnesszalagjai alapján megindult az információkereső szolgáltatás.

A keresésre jellemző teljességi és pontossági együttműködés kimutatásához vizsgálatokat végeztek. E célból a Referativnij Zsurnal, Avtomatika, Telemekhanika i Vűcsiszitel'naja Tehnika sorozatának 1976. évi 8. és 9. számát tartalmazó mágnesszalagot vették alapul, amely 1477 dokumentumról tájékoztatott. Az elsődleges forrásokról itt a következő információk álltak a rendelkezésre:

csak cím	kb. 5%
rövid annotáció	kb. 10%
referátum	kb. 85%.

A mintában szereplő állomány dokumentumtípusok szerinti összetételét az 1. táblázat mutatja be.

válasz, ezért ezeket az elemzés során nem vették figyelembe.

Az egyes kérdésekre kapott válaszok számát az 1. ábra szemlélteti. 40-nél több válasz csak 5 kérdésre, a kérdések számának 8,3%-ára érkezett:

- a 9. számú kérdésre (display) 83 válasz;
- a 32. számú kérdésre (adatelőkészítés) 56 válasz;
- a 48. számú kérdésre (FORTRAN) 48 válasz;
- a 28. számú kérdésre (integrált áramkörök) 46 válasz;
- a 15. számú kérdésre (programnyelvek) 44 válasz.

Legnagyobb a részaránya azoknak a kérdéseknek, amelyekre a válaszok száma 10 alatt marad, vagyis 45%, 10–20 választ eredményezett a kérdések 23,3%-a, 21–30 választ 15%-a, 31–40 választ pedig 8,3%-a. Az egész adattárra nézve a kérdésekre eső válaszok átlagos száma 18,3.

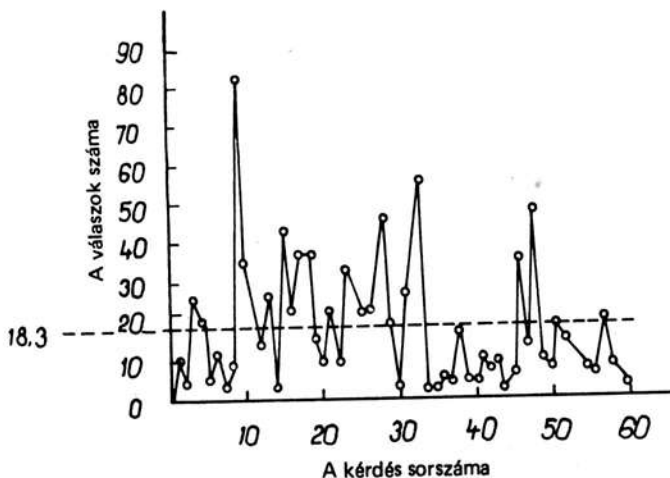
A teljességi és pontossági együtthatók kiszámításához meg kellett állapítani az egyes kérdésekre kapott releváns dokumentumok számát, valamint az egész adattárban található releváns dokumentumok számát. Ehhez az adattárat számítástechnikai szakemberekkel átvizgáltatták. A vizsgálat eredményeként a releváns dokumentumok száma

a CÍM adattárban	367,
a KERESŐKÉP adattárban	415,
a CÍM ÉS KERESŐKÉP adattárban	426,
a CÍM ÉS REFERÁTUM adattárban	1213.

A mutatókat a következő képletekkel határozták meg:

$$K_t = \frac{w}{x} \cdot 100\%; \quad K_p = \frac{w}{m} \cdot 100\%,$$

ahol w az adott kérdésre kapott releváns dokumentumok száma; m az összesen kapott dokumentumok száma; x az adattárban levő és adott kérdésre kapott releváns dokumentumok száma.

1. ábra Az egyes kérdésekre kapott válaszok száma

A teljességi és a pontossági mutatók értékei

Adattár	A teljességi mutató átlagos értéke %	A pontossági mutató átlagos értéke %
CÍM	19,3	37,2
KERESŐKÉP (KK)	21,8	41,5
CÍM ÉS KERESŐKÉP (CÍM + KK)	22,4	44,5
CÍM ÉS REFERÁTUM (CÍM + REF)	63,8	86,4

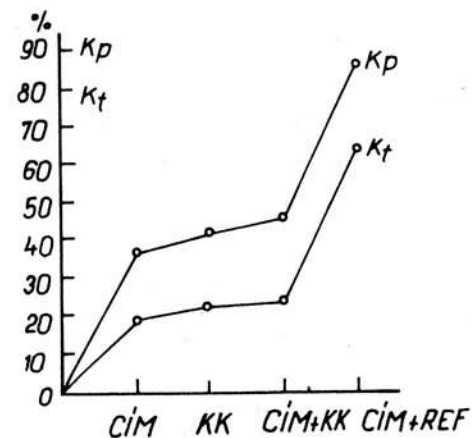
A teljességi és pontossági együttható átlagos értékeit a 2. táblázat tartalmazza, az adattárból való függésüket pedig a 2. ábra szemlélteti. A 2. táblázat és a 2. ábra azt bizonyítja, hogy a CÍM és a KERESŐKÉP adattárban folytatott keresések mutatóinak értékei kicsik, és elég közel esnek egymáshoz.

A 3. táblázat a tárgyszavak számát tartalmazza a CÍM és a KERESŐKÉP adattárakban folytatott keresés eredményeként kiadott releváns dokumentumokban.

A 3. táblázat szerint a CÍM és a KERESŐKÉP adattárban körülbelül azonos a tárgyszavak átlagos száma. A kikeresett dokumentumok elemzése azt mutatta, hogy a keresőkép elsősorban a címből vett kulcsszavakból áll. Ez magyarázza a kapott eredményt.

A CÍM és a KERESŐKÉP adattárban folytatott keresések mutatóinak kis értékeit a következők indokolják:

a) ugyanazt a fogalmat a cím, a keresőkép, a referátum és a teaurusz másként jelöli, ami kihat a dokumentumok és a kérdések indexelésére;

2. ábra A pontossági és a teljességi mutató az adattár jellegének függvényében

3. táblázat

A tárgyszavak száma a
CÍM és KERESŐKÉP adattárban

Adattár	A releváns dokumentumok keresőképében lévő tárgy- szavak száma	A tárgyszavak száma a kereső- képben
CÍM	256	5,3
KERESŐKÉP	265	5,5

b) néhány esetben ugyanazt a rövidítést *masker*-tünteti fel a tezausz, a cím, a keresőkép és a referátum szövege;

c) a keresőkép gyakran tartalmaz nem informatív jellegű kifejezéseket, mint pl. más, néhány, példa, előzetes stb.

A teljességi és pontossági együtttható értékei közötti különbség a KERESŐKÉP és a CÍM adattárban végzett keresés után 4,3%, illetve 2,5%.

A CÍM ÉS KERESŐKÉP adattárban folytatott keresés esetén a teljességi együtttható 3,1%-kal nagyobb, mint a CÍM esetén, a pontossági együtttható pedig 7,3%-kal. De még ez a két érték is nagyon alacsony, aminek oka ugyanaz, mint mikor külön-külön keresünk a CÍM és a KERESŐKÉP adattárban.

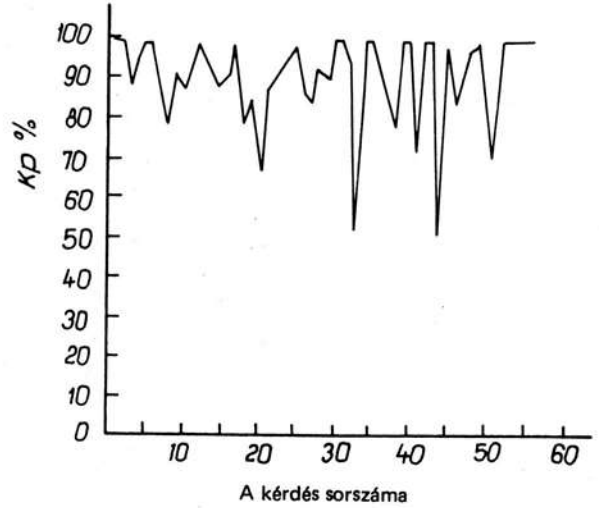
Lényegesen *jobb* az eredmények a CÍM ÉS REFERÁTUM adattár használatakor. A pontossági együtttható 50 és 100% közé esik (3. ábra), 2 kérdés esetében az alsó határt, 20 kérdés esetében a felső határt éri el.

A pontossági együtttható maximális értéke természetesen a kérdés pontosabb megfogalmazásakor érhető el.

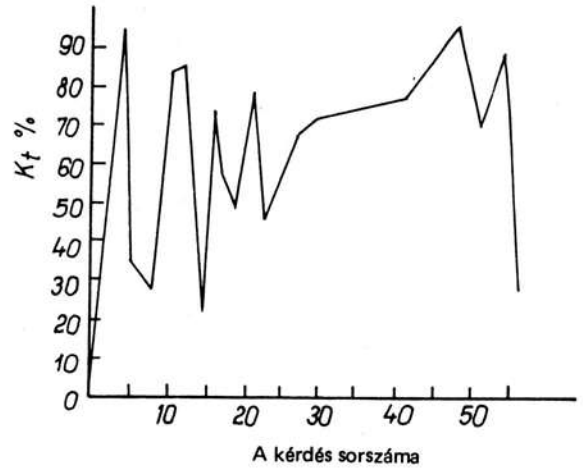
A teljességi mutató értéke erősebben ingadozik (4. ábra), nevezetesen 21% és 98% között.

A CÍM ÉS REFERÁTUM adattárban folytatott keresés eredményeként 44,5%-kal több a válasz, mint a CÍM esetében, 42%-kal több, mint a KERESŐKÉP esetében és 41,4%-kal több, mint a CÍM ÉS KERESŐKÉP esetében.

A kísérlet eredményeit összegezve azt a következtetést lehet levonni, hogy *előnyösebb a keresést a cím és a referátum szövege alapján folytatni.*

3. ábra A K_p értékei kérdésenként a CÍM ÉS REFERÁTUM adattárban folytatott keresés esetén

4. ábra A K_t értékei kérdésenként a CÍM ÉS REFERÁTUM adattárban folytatott keresés esetén

/HRISZTOVA, I. – GÜLÜBOVA, Sz. D.: *Iszledovanie pokazatelej poiszka. = Naucno-Tehniceskaja Informacija*, 2. sor, 2. sz. 1978. p. 20–22./

(Viszocsekné Péteri Éva)

HÍREK

A felhasználók oktatása Magyarországon

A DFW *Dokumentation Information* (NSZK) 1980. évi 2. számában Héberger Károly és Léczesné Mesterházi-Nagy Márta a *Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárának* a felhasználók oktatása terén kifejtett munkájáról számol be.

Az utolsó két évtizedben európai és amerikai könyvtárosok körében egyaránt előtérbe került a felhasználók oktatásának kérdése. Magyarországon egy 1966. évi miniszteri utasítás rendeli el a szakirodalmi ismeretek oktatásának bevezetését az egyes egyetemeken. A fenti cikk a Műegyetemi Könyvtárban már ennél